

УДК 637.12

Богатко Н.М., Богатко Л.М., доценти ©*Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна***Салата В.З., Семанюк В.І., доценти***Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Наведено статистичні дані щодо виробництва молока за категоріями господарств. Відмічена необхідність здійснення в Україні державної підтримки фермерських та особистих селянських господарств для забезпечення підвищення виробництва молока високої якості. Розвиток інтегральних зв'язків між товаровиробниками і переробниками ґрунтується на: створенні виробничих кооперативів; зобов'язанні засновників виробничих кооперативів; підтримці сільської ради шляхом виплат за молоко; підтримці створення кооперативів районною державною адміністрацією.

Ключові слова: *виробництво молока, молочні продуктів, якість, безпечність, категорії господарств, товаровиробники, молокопереробні підприємства.*

Вступ. Молочна галузь України відіграє важливу роль у забезпеченні населення молоком і молочною продукцією й без сумніву може стати візитною карткою переробної промисловості України не лише в нашій державі, але і серед покупців десятків інших країн [1].

Вступ України до Світової організації торгівлі загострив питання щодо ефективності виробництва молочної продукції вітчизняними товаровиробниками і вимагає значних зусиль для забезпечення конкурентноспроможності галузі на внутрішньому і зовнішньому ринках [2, 3].

Україна здійснює необхідні реформи з метою адаптації правового режиму з питань безпечності та якості молока та молочних продуктів у повну відповідність до Угоди СОТ «Про застосування санітарних та фітосанітарних заходів» [4].

Метою роботи було проаналізувати основні показники розвитку виробництва молока різних категорій господарств та подати аналіз розвитку інтегральних зв'язків між товаровиробниками і переробниками.

Результати дослідження. Валове виробництво молока в Україні складає 11,2 млн. тонн. Тільки 43 % всього виробленого молока продається на переробку. Сільськогосподарські підприємства виробляють 2,2 млн. тонн (20%), а індивідуальні виробники – 9 млн. тонн (80%). У таблицях 1 представлено розподіл молока, отриманого у сільськогосподарських підприємствах та індивідуальних виробників у 2010 році. Найбільше молока було продано на агропродовольчих ринках, що отримане від індивідуальних здавальників – 2,3 млн. тонн в рік (25%).

© Богатко Н.М., Богатко Л.М., Салата В.З., Семанюк В.І., 2011

Таблиця 1

Розподіл молока від різних категорій господарств		
Розподіл молока сільськогосподарських підприємств млн. т./рік		
Внутрішні оплати (зарплата і т.п.)	Продано на агропродовольчий ринок	Годівля телят
0,1	0,03	0,17
5%	1,3%	7,7%
Розподіл молока індивідуальних виробників млн. т./рік		
Домашнє використання	Продано на агропродовольчий ринок	Годівля телят
3,1	2,3	1,1
35%	25%	12%

На таблиці 2 показано структуру використання молока в Україні у 2010 р.

Таблиця 2

Структура використання молока в Україні, млн. тонн/рік					
Надійшло на переробку	Домашнє використання	Продано на агропрод. ринок	Годівля телят	Інше (оплати, втрати і т.д.)	Всього
4,4	3,1	2,33	1,27	0,1	11,2
43%	28%	18%	10%	1%	100%

На молокопереробні підприємства надходить 43% виробленого молока в Україні, а для реалізації на агропродовольчому ринку лише 18%.

В Україні відмічається високий відсоток молока, виробленого в господарствах населення, тобто дрібними господарствами. Так на рисунку 1 представлено динаміку виробництва молока в Україні.

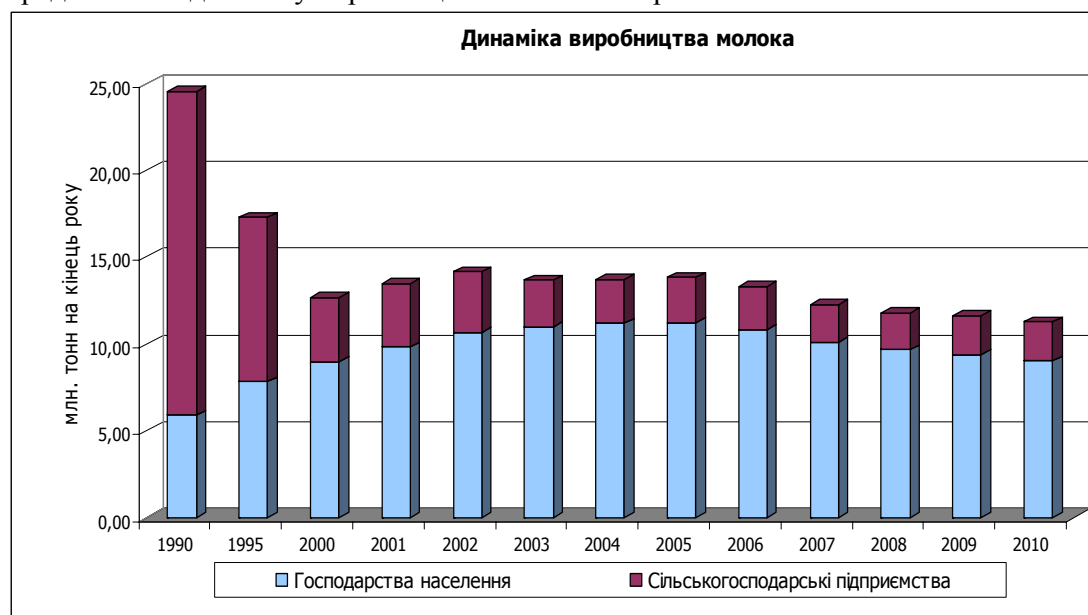

Рис. 1 – Динаміка виробництва молока за категоріями господарств, 1990–2010 рр.

Необхідно відмітити, що основними виробниками молока залишаються особисті селянські господарства населення, їх частка в загальному обсязі становила 81,5 %. Пропозиція молочної сировини в цій категорії господарств постійно зростала, проте за останні три роки обсяг виробництва молока зменшився на 3,1%, що свідчить про вичерпність ресурсів у цьому секторі. Сільськогосподарські підприємства поки що не стали на шлях відродження молочного скотарства, а виробництво молока тут щорічно зменшується на 1,6%.

Враховуючи тривалість біологічного циклу розвитку молодняка великої рогатої худоби, повільний темп розмноження тварин, низьку окупність матеріальних і фінансових витрат, відродження молочної галузі займе тривалий період. Розвиток молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах буде ускладнюватись, в першу чергу, труднощами відбудови великих молочних ферм промислового типу, де можна виробляти значну кількість конкурентноспроможної молочної сировини при мінімальних затратах праці, енергії та матеріальних ресурсів.

Скорочення виробництва молока в 2010 році відбулося майже у всіх регіонах України, за винятком Вінницької та Полтавської областей, де відповідно 100,3 і 106,1% до обсягів попереднього року. Найбільше скоротилося виробництво молока у Кіровоградській (на 10,1%), Одеській (на 10%) та Чернівецькій (на 9,6%) областях, найменше – у Черкаській (на 0,1%).

На рисунку 2 представлено сезонність виробництва молока в Україні.

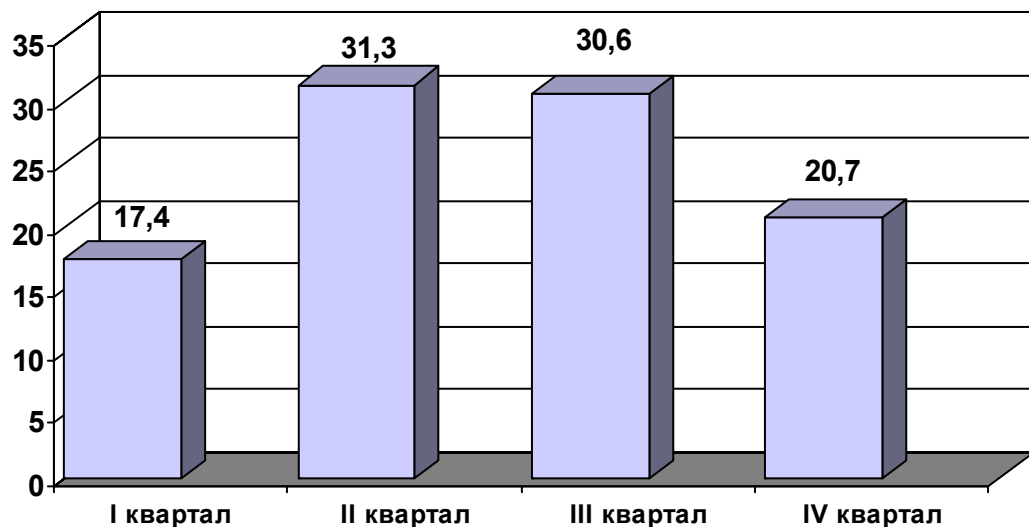

Рис. 2 – Сезонність виробництва молока по всім категоріям господарств у 2010 р. (поквартально у відсотках)

Найвищий відсоток виробництва молока відмічався у другому та третьому кварталах – відповідно 31,3 та 30,6 %.

Необхідно відмітити основні причини сезонності виробництва молока:

- висока питома вага поголів'я ВРХ особистих селянських господарств;

- недостатній рівень селекційної племінної справи;
- покращення годівлі корів за рахунок випасу на пасовищах;
- низька питома вага в виробництві молока сільськогосподарських підприємств.

Важливим чинником є утворення ціни при закупівлі молока молокопереробними підприємствами України та при експорті. Необхідно також відмітити причини ціноутворення:

- ціна формується ринком;
- вплив внутрішніх факторів:
 - підвищення вартості транспортно-заготівельних витрат;
 - підвищення вартості основних та допоміжних матеріалів;
 - підвищення вартості паливно-енергетичних витрат;
 - підвищення заробітної плати тощо;
- вплив зовнішніх факторів
 - коливання експортних цін на сухе незбиране та знежирене молоко;
 - збільшення населення планети та поява нових великих споживачів;
 - зовнішні бар'єри при експорті до Європейських співтовариств;
 - зовнішні бар'єри при експорті молочної продукції до Росії.

У минулому році в Україні всіма категоріями господарств вироблено лише 13,4 млн. тонн молока, або 55% від того, що вироблялось 12 років тому. Виробництво молока зменшилось на 12,1 млн. тонн, а споживання на душу населення склало близько 200 кг.

Станом на 1 лютого 2011 року проти аналогічної дати минулого року у всіх категоріях господарств поголів'я ВРХ скоротилося на 6,3% (до 4,59 млн. голів), що вплинуло на скорочення виробництва молока – на 1,9% (за підсумком січня 2011 р.).

Щорічне зниження виробництва молока в цілому за останні 4 роки в середньому склало 4% і коливається від 1 до 8%, відбуваючись в основному за рахунок приватних господарств. При цьому відносно стабільний попит зі сторони молокопереробних компаній створює потенціал до нарощування виробництва молока для с/г підприємств до 5% щорічно, повідомляють в Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу».

Необхідно в Україні здійснювати державну підтримку фермерських та особистих селянських господарств для забезпечення підвищення виробництва молока високої якості [5]. Так, в Україні були розроблені державні заходи щодо підтримки розвитку тваринництва в 2011-2015 рр., що були висвітлені у прийнятій Державній програмі створення сприятливих умов для розвитку тваринництва, а саме:

1. Регіональні програми розвитку молочного скотарства.
2. Впровадження сучасних технологій виробництва молочної сировини.
3. Розвиток інтегральних зв'язків між товаровиробниками і переробниками.
4. Створення умов для фінансової підтримки модернізації та реконструкції молочної виробництва та переробних підприємств.
5. Атестація посередницьких заготівельних структур.

Аналізуючи шляхи розвитку ринку молочної сировини, необхідно відмітити, що на 1.01. 2010 р. в Україні у сільськогосподарських підприємствах (більше 100 голів) нараховувалося 604 тис. поголів'я корів і виробництво молока складало 2,237 млн. тонн; у приватному секторі (1-5 голів) – 2 млн. 153 тис. голів і виробництво молока складало 9,37 млн. тонн; у фермерських господарствах (більше 20 голів) – 90 тис. голів і виробництво молока складало 11,670 млн. тонн.

Розвиток інтегральних зв'язків між товаровиробниками і переробниками ґрунтується на:

1. Створенні виробничих кооперативів в складі:

- переробне підприємство;
- громадське формування особистих селянських господарств в межах села.

2. Зобов'язанні засновників виробничих кооперативів:

- переробне підприємство (облаштування молокоприймального пункту, охолоджувачами, необхідними матеріалами для визначення якості молока, транспортування сировини до переробних підприємств, ринкова вартість молочної сировини);

– громадське формування:

- здача молока тільки власному виробничому кооперативу;
- дотримання вимог ДСТУ при виробництві та заготівлі молока [6].

3. Підтримці сільської ради шляхом виплат (0,02–0,05 грн. з 1 л. молока).

4. Підтримці створення кооперативів районною державною адміністрацією:

- кооператив створює тільки місцеве переробне підприємство;
- заходи по “забороні” закупівлі сировини іншими заготівельними структурами (атестація, ліцензування, санітарно-ветеринарні вимоги та ін.);
- заходи по “забороні” закупівлі переробними підприємствами інших областей (технічний стан автомобіля, санітарна книжка водія та ін.);
- проведення роз'яснювальної роботи серед населення по підтримці місцевого переробного підприємства.

5. Райдержадміністрація здійснює розподіл бюджетних коштів для підтримки кооперативних структур (селекційно-племінна робота, збільшення поголів'я та ін.)

Висновки. 1. Основними виробниками молока залишаються особисті селянські господарства населення, частка яких в загальному обсязі становить 81,5%.

2. Розвиток інтегральних зв'язків між товаровиробниками і переробниками ґрунтується на: створенні виробничих кооперативів; зобов'язанні засновників виробничих кооперативів; підтримці сільської ради шляхом виплат за молоко; підтримці створення кооперативів районною державною адміністрацією.

Література

1. Бусенко О.Т. Внесок молочної виробництва в розвиток сільського господарства та національну економіку України/ О.Т. Бусенко, О.А. Козак. Молочна та молокопереробна промисловість: Україна–2007 / Гром. орг. «Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу». –К.: Логос, 2008. С. 30–34.

2. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»”. № 877-V від 05.04.2007 р.

3. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» №771/97 ВР (23.12.97 р.) та № 191-V від 24.10.2002 р. (В редакції Закону № 2809- IV від 06.09.2005 р.).

4. Якубчак О.М. Молоко та молочні продукти (GMP. HACCP)/ За ред. О.М. Якубчак. –К.: «Компанія Біопром», 2010. – С. 10–25.

5. Андреев П. Державна підтримка фермерських та особистих селянських господарств у 2011 році/ П. Андреев. Вісник «Фермер України», №9–10, 1–31 травня 2011 р. – С. 7.

6. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі: ДСТУ 3662–97. – К., Держспоживстандарт України, 1997. – 8 с. (Національний стандарт України). Із змінами Наказ Держспоживстандарту № 95 від 28.04. 2007 р.

Summary

Bogatko N.M., Bogatko L.M., Salata V.Z., Semaniuk V.I.

THE BASIC INDEXES OF DEVELOPMENT OF MILKING INDUSTRY OF UKRAINE

Resulted statistical information in relation to the production of milk after the categories of factories. A necessity of realization in Ukraine of state support of farmer and personal peasant factories is for providing of increase of production of milk of high quality. The basic producers of milk are the personal peasant factories of population, their part in a general volume is 81,5 %.

Development of integral connections is between commodity producers and manufactures is based on: creation of production cooperative stores; obligation of founders of production cooperative stores; to support of village soviet by payments for milk; to support of creation of cooperative stores by district state administration.

Рецензент – д.с.-г.н., проф. Цісарик О.Й.